

OPEX

www.opex.ir

mail@opex.ir

چالش‌های اخیر صنعت پتروشیمی و راهکارهای رفع آنها (ویرایش اول)

شناسنامه گزارش:

تهیه شده در واحد پژوهش اتحادیه صادرکنندگان فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی ایران

تهیه و تدوین: رضا زمانی، محمدعلی پورابراهیم، علی یاراحمدی

همکار: شرکت پلیمر آریا ساسول

ناظر: فریدون اسعدی، محمدهادی ابراهیمی

تاریخ انتشار: دی‌ماه ۱۴۰۳

مقدمه

ساختار اقتصادی کشور به گونه‌ای است که تولید و صادرات نفت، گاز و محصولات پالایشی و پتروشیمی نقش بسزا و انکارناپذیری را در اداره کشور دارند. لذا اگر در تولید و صادرات محصولات این بخش از اقتصاد ایجاد شود، آنگاه مشکلاتی در سیستم اقتصادی (و اجتماعی) کشور ایجاد خواهد شد. صنعت پتروشیمی به عنوان یکی از بخش‌های اصلی صنعتی کشور، طلایه‌دار ارزش افزوده در منابع نفت و گاز است. این صنعت دارای مقام اول صادرات غیر نفتی و بزرگ‌ترین صنعت ارزآور کشور پس از نفت است که به رغم مشکلات ناشی از تحریم، با بهره‌گیری از توان داخلی توانسته نقش بسیار حیاتی در اقتصاد کشور به خصوص در زمان تحریم‌ها داشته باشد. از اینرو تحریم‌های آمریکا و هم‌پیمانانش با آگاهی از این موضوع و با هدف خنثی کردن منابع مالی کشور بعد از تحریم نفت به صورت هدفمند سراغ تحریم صنعت پتروشیمی ایران رفتند.

چالش‌ها و مشکلات صنعت پتروشیمی

مشکلات شرکت‌های پتروشیمی تولیدکننده محصولات پلیمری

الف) تفاوت نرخ ارز داخلی محاسبه شده در بورس کالا با ارز آزاد

موضوع اختلاف نرخ ارز حدوداً ۳۵ درصدی عملاً منجر شده است تا بازارهای هدف کشورهای همسایه که هم دارای بازده اقتصادی بالا هستند و هم از نظر ارتباطات و وابستگی دارای شرایط استراتژیک هستند از بین بروند، این موضوع با موارد زیر همراه شده است:

✓ قاچاق کالا: با توجه به سود بالای ناشی از اختلاف نرخ ارز، سودجویان با استفاده از راه‌های گوناگون اقدام به قاچاق محصولات پلیمری می‌نمایند در این بستر عملاً محصول پتروشیمی که باید در خدمت تولید باشد بدون برگشت ارز و با ارزان فروشی در بازارهای هدف همسایه سبب کسری ارز کشور و همچنین عدم امکان فروش (به واسطه عدم رقابت پذیری) توسط شرکت‌های پتروشیمی می‌گردد.

راهکار:

با توجه به اینکه پیمان‌سپاری ارزی یکی از دلایل ناترازی تجاری در کشور بوده است. صادرکننده‌ای که با ارز آزاد تولید کرده حاضر نیست ارز حاصل از صادرات را با نرخ مبادله به کشور برگرداند بنابراین منافع اقتصادی عدم صادرات را بیشتر خواهد دید. باید در گمرکات خروجی کشور نظارت‌های لازم بر اظهارنامه‌های گمرکی محصولات صادراتی از جمله کامپاندها صورت گیرد. در

سامانه سی اس تی ارزش گمرکی تمامی کالاهای صادراتی موجود است و اگر نظارت‌ها به اندازه کافی باشد، کم‌اظهاری به ندرت به وجود خواهد آمد.

✓ صادرات کامپاند: در حال حاضر شرکت‌های داخلی اقدام به ثبت شرکت‌های تولید کامپاند می‌نمایند که بعضاً ردپای سرمایه‌گذار خارجی نیز در این موضوع دیده می‌شود، با توجه به خرید از بورس کالا قیمت تمام شده برای این شرکت‌ها بسیار پایین است. به عبارتی قیمت ارز تشویقی که در بورس جهت کنترل قیمت‌ها صورت می‌گیرد و قرار است در تولید داخلی استفاده شود، توسط کامپاندسازان استفاده شده و با قیمت‌های بسیار پایین تر از قیمت پلیمر بدون تغییرات به بازارها و کشورهای همسایه صادر می‌گردد. این مهم سبب شده است تا در زمان صادرات ماده اصلی قیمت‌ها رقابتی نبوده و عملاً اقبال بخشی از بازار به استفاده از این محصولات ارزان قیمت سوق پیدا نماید.

راهکار:

در صورتی که پتروشیمی‌ها پس از صادرات گرانول پلیمری باید ارز خود را به سامانه نیما عرضه کنند، اما صادرکننده کامپاند عموماً از بورس اقدام به خرید پلیمر کرده و سپس آن را صادر می‌کنند، ارزش افزوده محدودی ایجاد می‌کنند ولی ارز خود را مستقلاً وارد کرده و از رانت تفاوت نرخ ارز با سودهای کلان استفاده می‌کنند. راهکار پیشنهادی نیز الزام صادرکنندگان کامپاند به بازگشت ارز حاصل از صادرات خود به سامانه نیما است و گمرک هم باید براساس قیمت‌های جهانی کامپاند، ارزش گذاری کامپاندهای صادراتی را انجام بدهند و همچنین باید موظف شوند که از صادرات بسته بندی‌های فیک که در منطقه؛ عراق، افغانستان، سی ای اس، ترکیه و پاکستان انتشار یافته، جلوگیری کنند.

✓ صادرات رسمی: در حال حاضر شرکت‌های غیرپتروشیمی امکان صادرات محصولات قابل عرضه در بورس را دارند و بنا بر اعلام نماینده وزارت نفت در جلسه شرکت ملی صنایع پتروشیمی، امکان ممانعت از این موضوع به علت وجود الزام قانونی عدم امکان جلوگیری از صادرات میسر نمی‌باشد. گویا تا سال گذشته در سطح سران قوا این موضوع برای محصولات پتروشیمی مستثنی شده بود که در سال گذشته تمدید نشده است. لازم به ذکر است مطابق مقررات، شرکت‌های پتروشیمی تنها مجاز به فروش از طریق بورس کالا جهت استفاده تولیدکننده داخلی می‌باشند. زمانی که صادرات این محصولات صورت می‌گیرد به این معناست تولیدکننده اقدام به تولید نموده و ماده اولیه را در اختیار صادرکننده قرار داده است و یا خود اقدام به صادرات می‌نماید که عملاً تخلف محسوب می‌شود. به این ترتیب با کاهش تولید علاوه بر افزایش نیاز به عرضه در بورس به علت سود بالای صادراتی سبب تورم داخلی هم می‌گردد و متأسفانه تنها راهکار، افزایش عرضه در بورس کالا شناخته شده است که سیکلی اشتباه را ایجاد می‌نماید.

راهکار:

راهکار حل این مشکل جلوگیری از صادرات محصولات پتروشیمی قابل عرضه در بورس توسط دیگر شرکت‌ها می‌باشد که نیازمند اصلاح قانون به عنوان راهکار اصلی و به عنوان راهکار موقت، ارجاع موضوع به دبیرخانه جلسات سران قوا و اخذ مجدد مصوبه

عدم صادرات غیر تولیدکنندگان است. لازم به ذکر است که راهکار اصلی برای حل تمامی مشکلات فوق، همسانی یا نزدیکی قیمت ارز محاسبه شده در بورس با قیمت ارز در بازارهای غیررسمی است.

✓ کنترل مصرف تولیدکننده داخلی: در حال حاضر به علت عدم کنترل تولیدکنندگان داخلی هم در عرصه کنترل قیمت و هم در عرصه تولید و مصرف پلیمر شاهد شرایط تورمی در کشور در زمان استفاده از این محصولات توسط مردم کشورمان هستیم و با تغییرات ارزی این تغییرات به مردم منتقل می‌گردد، در حالی که اگر پلیمر عرضه شده در بورس تنها در کشور تبدیل به تولیدات قابل مصرف گردد این موضوع کمک به حل مشکلات تورمی خواهد نمود. راه حل این مشکل اقدام موثر و پیگیری صحیح تولید شرکت‌های تولیدی وزارت صمت است. با توجه به شواهد موجود هم در مبحث صادرات رسمی و هم قاچاق کالا موید این موضوع می‌باشد که کنترل صحیح و دقیقی بر روی مصرف‌کنندگان داخلی وجود ندارد. به عبارت دیگر عدم نظارت صحیح و متاسفانه عدم تولید واقعی بر اساس خرید صورت گرفته در بورس کالا مطابق سهمیه بهین‌یاب سبب شده است تا با توجه به اختلاف قیمت عرضه در بورس کالا و قیمت صادراتی ناشی از اختلاف قیمت تسعیر ارز صادرات رسمی، تولید کامپاند و قاچاق پلیمر سود بسیار بالایی داشته باشد و عملاً تولیدکننده به سمت عدم تولید و اشکال در چرخه تولید و افزایش قیمت‌های داخلی و فشار بر مصرف‌کننده داخلی سوق دهد.

راهکار:

لازم است تا میزان تولید واحدهای صنعتی مطابق خریدهای صورت گرفته در بورس کالا توسط اداره صمت به دقت صورت گیرد. قطعاً این میزان افزایش عرضه در بورس بعد از اختلاف قیمت تسعیر ارز بورس و قیمت آزاد ناشی از افزایش تولید نمی‌باشد که توسط اداره صمت قابل بررسی است.

(ب) رفع تعهد ارزی

در حال حاضر مطابق آخرین ابلاغ دریافتی لازم است تا ۱۰۰ درصد ارز صادرات در سامانه نیما فروخته شود و جهت هزینه‌های واردات و لجستیک و خدمات از اداره صمت مجوز و ارز لازم از سامانه نیما خریداری گردد. این موضوع سبب مشکلات زیر می‌شود:

✓ انتظار جهت اخذ تخصیص ارز جهت تامین مواد اولیه و تجهیزات مورد نیاز که در برخی موارد نیز متناسب با شرایط عملیاتی به صورت فوری ایجاد می‌گردد، بسیار بالا می‌باشد و عملاً می‌تواند سبب توقف تولید شرکت‌های پتروشیمی گردد. در این خصوص راهکار سریع و فوری نیز پیش بینی نگردیده است.

✓ پرداخت هزینه‌های لجستیک به ویژه در ترم‌های مرتبط فروش نمی‌تواند منتظر تخصیص ارز بماند و فروش‌های زمینی به کشورهای همسایه نیازمند تسریع در پرداخت است.

✓ مبلغ اظهار شده در گمرک با توجه به ترم‌های متفاوت فروش به هیچ عنوان با مبالغ فروش مطابقت ندارد و عملاً تعهد ارزی را با مخاطره رو به رو می‌نماید و در نهایت همیشه شرکت‌های پتروشیمی بدهکار رفع تعهد ارزی می‌باشند

ج) کنترل کف عرضه در بورس

در حال حاضر میزان کف عرضه در بورس مطابق گروه کالایی تعیین شده بر اساس میزان رقابت و درخواست در بورس مطابق گروه کالایی تعیین شده بر اساس میزان رقابت و درخواست در بررسی صورت می‌گیرد. عملا با وجود اختلاف قیمت تسعیر ارزش مبنا با ارزش آزاد و مشکلاتی که در ابتدای گزارش اشاره گردید ادامه کنترل بازار با این شیوه صحیح نمی‌باشد. واقعیت این است که نظام عرضه در بورس کالا در جهت شفاف سازی و کشف قیمت بسیار خوب عمل می‌کند اما یک باگ مهم در این سیستم وجود دارد و آن هم این است که شرکت‌ها می‌توانند با کاهش عرضه و عدم اهتمام به تولید و بهره‌وری به سودهای بسیار بالا دست پیدا کنند که این موضوع سبب می‌شود برخی از تولیدکنندگان علاقه خود را به تولید با ظرفیت کامل و تامین خوراک و غیره را از دست بدهند و به دنبال تولید کمتر با سود بیشتر باشند.

راهکار:

- ✓ کاهش/افزایش در بورس تابع یک فرمول تعیین گردد به گونه‌ای که میانگین سه ماهه خرید در بورس مبنا قرار گیرد و نوسانات ناشی از توقف تغییرات اساسی و تغییرات ناگهانی قیمت ارزش بازار نتواند بر میزان عرضه تاثیر گذار باشد.
- ✓ کنترل فروش در بورس در زمان تغییرات ناشی از اختلاف قیمت ارزش به گونه‌ای که در این زمان شاهد ایجاد تقاضا و رقابت کاذب می‌باشیم. می‌توان راهکاری مانند راهکار بورس که دامنه تغییرات را محدود می‌نماید مشخص شود تا از خرید مازاد جلوگیری شود. به طور مثال به هر شرکت مجوز ثبت تقاضا مطابق میانگین خرید هفتگی قبل تخصیص یابد.
- ✓ برگزاری جلسه با مجموعه تصمیم‌گیرنده در کنترل بازار جهت تغییر رویه موجود در کنترل بازار و نحوه عرضه در بورس کالا
- ✓ تعیین دستورالعمل مشخص برای جبران عرضه‌گريدها در زمان کمبود عرضه لازم می‌باشد. البته انتظار زیادی از شرکت‌ها به علت برنامه تولید و فروش و کنترل شرایط عملیاتی و موجودی مواد شیمیایی و کاتالیست‌ها نمی‌توان داشت و قاعدتا امکان همکاهنگی برای زمان تعمیرات اساسی و با اطلاع‌رسانی قبلی میسر است.

د) ثبت ارزش گمرکی

تعهدات ارزی کاذب ناشی از اختلاف ارزش واقعی فروش با ارزش‌های صادراتی اعلامی گمرک که از سوی شرکت ملی صنایع پتروشیمی اعلام می‌گردد، یکی از موانع اصلی در توسعه صادرات و ارزش‌آوری شرکت‌های پتروشیمی می‌باشد. همانطور که حتی برای یک محصول در یک بازار صادراتی مشخص نیز بر حسب گریدهای متنوع آن محصول، قیمت‌ها در محدوده‌های متفاوتی می‌باشند. بدیهی است اختلاف قیمت یک محصول در یک بازار با بازار دیگر به استناد نشریات مرجع قیمت‌گذاری، بعضا ده‌ها یا حتی چند صد دلار با هم اختلاف دارند که به دلیل شرایط عرضه و تقاضا، وضعیت تولید و مصرف و فاکتورهای متعدد تاثیرگذار بر بازار می‌باشد. در چنین شرایطی، منظور نمودن قیمت واحد برای اظهار گمرکی صادراتی یک محصول پتروشیمی در تمام بازارها طبیعتا منجر به بروز اختلاف با قیمت واقعی فروش می‌شود. با توجه به لزوم بازگردانی ۱۰۰ درصد ارزش حاصل از صادرات به سیستم

بانکی توسط شرکت‌های پتروشیمی، بدیهی است در شرایطی که شرکت‌ها با تعهدات کاذب ارزی مواجه می‌گردند به ناچار می‌بایست صادرات خود را متوقف یا محدود نمایند که این موضوع به ارزآوری کشور لطمات جدی وارد می‌نماید.

راهکار:

- ✓ پذیرش ارزش‌های واقعی فروش شرکت‌های پتروشیمی طبق فاکتور فروش بازگزاری شده در سامانه بر خط معاملات (ثامن)
- ✓ مطابق سنوات قبل شرکت‌های پتروشیمی مکلف به بازگرداندن ۹۰ درصد ارز حاصل صادرات خود به سیستم بانک مرکزی باشند تا نوسانات اجتناب ناپذیر مذکور به علاوه هزینه‌های ارزی متفرقه من جمله حمل، حضور در نمایشگاه‌های خارجی و ... از محل ۱۰ درصد قابل رفع باشد.
- ✓ به گمرکات اجرایی ابلاغ و تکلیف گردد چنانچه ارزش واقعی فروش شرکت‌های پتروشیمی تا ده درصد با ارزش گمرکی اختلاف داشته باشد، امکان اظهار با ارزش فاکتور فروش میسر باشد و این موضوع سبب بروز بلاتکلیفی یا جرایم گمرکی برای شرکت‌های پتروشیمی نگردد. لازم به توضیح است به دلیل اخذ عوارض صادراتی از شرکت‌های پتروشیمی، به نظر می‌رسد این روش جنبه عملیاتی پیدا نخواهد نمود.

به نظر می‌رسد یکی از مشکلاتی که تا کنون سبب بروز مصوبات زیاد برای کنترل ارز حادث شده است ناشی از عدم اجرای ابلاغیه مورخ ۲۰۳۳۱۹ مورخ ۱۴۰۱/۱۱/۰۳ هیئت وزیران بند ۳ می‌باشد که سامانه مربوطه مناطق ویژه برای این موضوع را راه اندازی ننموده است که می‌تواند در حال حاضر به کل شرکت‌های پتروشیمی تعمیم یابد و عملاً کنترل نرخ ارز صورت گیرد.

جمع بندی و پیشنهادات

چالش‌های بیان شده در هر یک از این مؤلفه‌های اثرپذیر منجر به کاهش درآمدها یا افزایش هزینه تولید، افزایش زمان ساخت پروژه‌های شرکت‌ها و زمینه‌های بروز فساد شده است. در کنار عوامل بیان شده، تغییرات محیط داخلی صنعت پتروشیمی کشور شامل سیاست‌گذاری اشتباه و تغییرات در نرخ سوخت و خوراک، افزایش نرخ تسعیر از، مقررات داخلی منع صادرات محصولات، تغییرات قواعد مالیاتی و افزایش هزینه‌های ریالی شرکت‌ها نیز بر جریان مالی پتروشیمی‌های کشور تاثیرگذار بوده است. لذا پیشنهاد می‌گردد کارگروهی متشکل از اتحادیه صادرکنندگان فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی ایران و کارگروه پلی‌اتیلن به همراه نمایندگان اداره صمت (بازرگانی/گمرک)، شرکت ملی صنایع پتروشیمی، سازمان مناطق ویژه و اتاق بازرگانی برگزار شود و تمامی مشکلات بررسی و پیشنهادات نهایی ابلاغ گردد.

About us

The section of oil, gas and Petro-chemistry is the up-most and first industrial vantage of the country and the pivot of the Economy of Iran. Regarding the importance of this section and the need for coordinating and organizing the most active people in the field of production and exporting oil, gas, and petrochemical products, some forethoughtful and job- makers in the private section of the country decided to come together to fight against the threats by using the opportunity of mass intelligence and potentials.

2023 Iranian Oil, Gas and Petrochemical products exports' association All Rights Reserved.

OPEX Publications

Website: <http://www.opex.ir>

Contact information: <http://www.opex.ir/en/aboutus/contactus>